

Početný výskyt kormorána malého (*Phalacrocorax pygmeus*) na Moravě v roce 2009 a poznámky k výskytu v ČR

Numerous records of Pygmy Cormorant (Phalacrocorax pygmeus) in Moravia in 2009 and some remarks on the occurrence of the species in the Czech Republic

Josef Chytil

Ornitologická stanice, Muzeum Komenského v Přerově, Horní nám. 7, 750 11 Přerov; chytil@přerovmuzeum.cz

CHYTL J. 2010: Početný výskyt kormorána malého (*Phalacrocorax pygmeus*) na Moravě v roce 2009 a poznámky k výskytu v ČR. *Numerous records of Pygmy Cormorant (Phalacrocorax pygmeus) in Moravia in 2009 and some remarks on the occurrence in the Czech Republic.* Zprávy MOS 68: 38–41.

Autor popisuje nezvykle vysoký počet pozorování kormorána malého (*Phalacrocorax pygmeus*) na Moravě v roce 2009. Do roku 1990 bylo známo pouze 6 pozorování z ČR a 4 ze Slovenska. V období 1991–2008 přibýlo pro ČR dalších 14 údajů. Celkem 81 údajů bylo zjištěno v roce 2009, většina z nich z okolí Lednice a Mikulova na jižní Moravě a Chomoutova a Tovačova na střední Moravě. Nejvyšší počet pozorování je z podzimního období, s nejvyššími zjištěnými počty 15 ex na Chomoutově 15. 11., 14 ex 9. 12. a 10 ex v Lednici 24. 11.

This article pointed out the unusually high number of records of Pygmy Cormorant (Phalacrocorax pygmeus) in Moravia during 2009. There have been only six records of the species in the Czech Republic and four in Slovakia until 1990. Between 1991 – 2008 a further 14 records in the Czech Republic were registered. In 2009 a total of 81 observations of the species were made, mainly from three localities: the Lednice fishponds in South Moravia (48.45 N, 16.45 E), Lake Chomoutov (49.40 N, 17.14 E) and the Tovačov Gravel Pits and environs (49.26 N, 17.17 E). The first (exceptional) record was on the January 18th on the River Jizera in Central Bohemia, the first record from Tovačov was on April 10th and the first from Lednice was on June 19th. There are only 3 records from other areas, the Kotvice Fishpond and Jistebník in Poodří. The highest numbers of birds were observed in October – December, with the highest figures from Chomoutov (15 on November 15th, 14 on December 9th) and Lednice (10 on November 24th).

Key words: Pygmy Cormorant, *Phalacrocorax pygmeus*, occurrence, Czech Republic

Kormorán malý je druhem se sarmatským typem rozšíření, v Evropě hnízdí především v její jihovýchodní části. Nejvyšší početnosti v Evropě dosahuje v deltě Dunaje, kde hnízdí 11 500–14 000 párů, druhá významná subpopulace hnízdí v Azerbájdžanu (8 000–12 000 párů). Jeho početnost je od 90. let na vzestupu, proto je na rozdíl od 90. let (tehdy v kategorii ohrožený) v současné době hodnocen jako zabezpečený. Početnost evropské populace, která tvoří přes 75 % celkové početnosti druhu, čítá asi 28 000–39 000 párů (vše BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004). Kormorán malý má sarmatský typ rozšíření s centry výskytu v širším okolí Černého a Kaspického moře, v současnosti ale dochází

k výraznému rozšiřování areálu severozápadním směrem. V Česku šlo až do počátku 90. let o druh velmi vzácný, HUDEC (1994) uvádí do roku 1990 pouhých pět pozorování, pro Slovensko čtyři. Tři české údaje spadají do podzimních dat 70. a 80. let 19. století, dále byl 1 ex 30. 9. 1951 střelen 1M u Svítav (tyto starší údaje podrobněji popisují NEČAS & ČERNÝ (1953) a 17. 7. 1981 pozorován 1 ex u Pardubic. V tomto výčtu chybí pozorování V. Hájka z 27. 5. 1959 z Lednice (VAVŘÍK 2008). V přehledu všech pozorování na webu Faunistické komise ČSO (<http://fkco.cz>) překvapivě chybí publikované pozorování 4 ex z posledního týdne srpna 1999 na Jaroslavičském rybníce u Znojma (PRÁŠEK & SUTOROVÁ

2002). Neúplná jsou zde také data a počty pozorovaných ptáků ze severovýchodní Moravy – v Bartošovicích byly pozorovány 1. 10. 2000 4 ex, 11. a 14. 10. 3 ex (STOLARCZYK ET AL. 2004).

Vavřík uvádí 13 údajů pro období 1989–2007, teprve od roku 2005 dochází k pozvolnému zvyšování počtu pozorování. Výjimečné je pozorování 15 ex dne 24. 11. 2005 v Ostravě (Šuhaj). V roce 2006 se již jednalo o 5 různých pozorování, vždy ale jen 1 ex (leden; Praha – Fišerová, březen; Ostrava – Boucný; květen; Bartošovice – Pavelka; prosinec; České Budějovice – více pozorovatelů). Výjimku zde tvoří pozorování 1–5 ex v období leden – duben na řece Odře v Bohumíně (Stolarczyk a další; vše viz www.birdlife.cz a <http://fkco.cz>). Z let 2007 a 2008 jsou známa tři, resp. čtyři pozorování, ve všech případech z Moravy: 19. 5. 2007 1 ex Bartošovice (Klvaňa, Hořák); 13. 9. 2007 1 ex Jaroslavia (Škorpíková, Valášek); 21. 9. 2007 1 ex Záhlnice (Landsfeld). Pro rok 2008 uvádí Vavřík (2008) pouze jediný údaj: 12. 4. 2008 3 ex u Bohumína (Mandák). Další pozorování je z ledna (12.1. 1 ex na řece Moravě pod Hodonínem; Šimeček in litt.), dvě pozorování jsou uvedena na www.birdlife.cz: 27. 9. 5 ex na rybníce Kotvice u Studénky (Šindel, Vondráček; autoři dokonce popisují střelbu na letící kormorány malé při lovu kormoránů velkých) a 26.10.2008 1 ad a 1 juv ex Choryňské rybníky (okr. VS; Havránek J.). Možná záměna kormorána malého s velkým při lovu byla potvrzena 16. 10. 1998, kdy byl v Záhlnicích střelen mladý samec kormorána malého (STOLARCZYK ET AL. 2004).

POZOROVÁNÍ V ROCE 2009

V roce 2009 následovala doslova exploze pozorování. První z nich bylo ještě výjimečné, šlo o pozorování z Čech – 2 ex na Jizeře 18. 1. (okr. MB; Burešová). Další pozorování ale už byla až na několik málo výjimek z Moravy a týkala se prakticky pouze dvou území: Lednických rybníků a jejich blízkého okolí na jižní Moravě a PR Chomoutov nad Olomoucí a okolí Tovačova na střední Moravě. Menší počet pozorování pocházel v tomto roce ze severní Moravy. Z jarního období se jednalo o pozorování

4 ex 5. 4. na rybníce Kotvice v CHKO Poodří (Vondráček, Stančo) a 9. 5. 2 ex na Bartošovických rybnících (Vondráček). Podzimní pozorování téhož autora jsou ze 26. 9. (6 ex) a 27. 9. (4 ex) z rybníka Nový u Studénky, další pozorování z října jsou z rybníka Kotvice: 3.10. 5–8 ex, 10.10. min. 2 ex a 11. 10. 4 ex. Poslední pozorování 1 ex na této lokalitě bylo 28.10. (Chromek). 11.9. pozoroval v téže oblasti (Jistebník; NJ) hejno 7 ex D. Boucný (OVIS 2009/15). Ze střední Moravy (Plumlovská přehrada u Prostějova) ještě pochází pozorování 6 ex 9. 11. (Polčák); ptáci se zde zdrželi jen jediný den.

V Lednici byl první jedinec pozorován 19. 6. (Vyhnálek), 25. 6. byl určen jako dospělý jedinec (Macháček). První pozorování juvenilního jedince následovalo 18. 7., od 14. 8. zde byly pozorovány 2 juv ex., 17. 8. dokonce 5 juv (Macháček). Vyšší počet jedinců byl zjištěn až 2. 10. – Nesyt 2 ex, Prostřední rybník 5 ex (Macháček). Tito ptáci využívali širší okolí Lednických rybníků, protože existuje více dat i z rybníka Nový u Sedlece (22. 11. 10 ex, Doležal). Poslední pozorování ze dne 28. 11. se týká 2 ex na Nesytu (Goldman) a 5 ex na rybníce Nový (Doležal). Z této oblasti pochází celkem 39 různých pozorování.

Nejvíce údajů o pozorování kormorána malého (21) mimo Lednicko je z Chomoutova a okolí Tovačova. Mimo výjimečné jarní pozorování 10. 4. 1 ex v Tovačově (Holec) zde byl kormorán malý pozorován poprvé až 21. 10. (1 ex; Mach), dva dny předtím byly 2 ex pozorovány v Tovačově (Šírek). Počty začaly velmi rychle narůstat, už 23.10. bylo na Chomoutově 8 ex (Vidlař), 25.10. 10 ex (Vidlař), nejvyšší zjištěný počet byl 15 ex 5.11. (Vlček, Vidlař a další). Kormoráni malí se zde zdržovali až do 13. 12. (12 ex, Goebel a další), od tohoto data se přesunuli do Tovačova a Troubek (19. 12. 3 ex, Lučan D.). Poslední pozorování jsou z 22. 12. (2 ex) a 27. 12. (1 ex; Havránek a další). V tomto období došlo k zamrznutí rybníků i štěrkovent a kormoráni malí zde dále nebyli pozorováni.

V roce 2009 tak došlo k výjimečnému počtu 81 pozorování kormorána malého (viz obr. 1), z nichž většina dat se týká měsíců říjen až prosinec, pozorování z Lednicka spadají také do období červenec až říjen.

Zdá se, že početný výskyt by mohl pokračovat i v roce 2010, protože již z počátečních měsíců jsou hlášena další pozorování – prozatím nejvyšší počet 3 ex 27. 3. z Chomoutova (Vidlař).

DISKUSE

Výše zmíněný nárůst početnosti kormorána malého je patrný z řady údajů: zatímco evropský hnízdní atlas (HAGEMEIJER & BLAIR 1997) uvádí pro Evropu počet hnízdicích párů okolo 5000 (a pro Turecko další 3000 párů), tak již zmíněný BIRDLIFE INTERNATIONAL (2004) uvádí pro tutéž oblast počet hnízdicích párů téměř 40 000. Výrazný vzrůst početnosti se týká i okolních států: výjimečný výskyt na Slovensku ještě do konce 80. let (DANKO ET AL. 2002) byl nahrazen pravidelným zimováním druhu, především v oblasti Dunaje (www.birding.sk). Výskyty v 80. a 90. letech byly vázány pouze na širší okolí NPR Senné, kde také došlo v roce 1992 k ojedinělému pokusu o hnízdění (DANKO 1994). V současné době zimují na Dunaji až stovky ex (24. 12. 2009 350 ex, 9. 1. 2010 dokonce 720 ex; (www.birding.sk). Daleko nejvyšší počty jedinců jsou zjišťovány právě v období podzimního tahu a především zimování. Je to pochopitelné, protože Dunaj na rozdíl od našich štekroven a rybníků nezamrzá. Pozorování z Rakouska se do roku 2006 prozatím týkala max. 17 ex (RANNER & KHL 2009), autoři ale konstatují výrazný vzrůst početnosti pozorování. První prokázané hnízdění (14 párů) ze země pochází z roku 2007 (NEMETH 2008), v roce 2009 hnízdilo ale již 77 párů (DVORAK ET AL. 2009). Současný nejvyšší počet pozorovaných jedinců v Rakousku spadá také do roku 2009, kdy bylo 19.9. pozorováno v oblasti Seewinkel (Burgenland) 450 jedinců (<http://www.club300.at/node/16796>). Stejně tak pro Maďarsko jde o šířící se druh jak z hlediska rozšiřování areálu, tak i početnosti. V 19. století byl kormorán malý na velkých mokřadních územích běžný druh, vymizel na počátku 20. století. Ke znovuosídlení země došlo na konci 80. let minulého století. Hnízdí ve východní (Hortobágy) i západní (Kis-Balaton) části země v počtu 250–450 párů (MME NOMENCLATOR BIZOTTSÁG 2008). I na tomto údaji je vidět výrazný

nárůst početnosti, protože ještě BIRDLIFE INTERNATIONAL (2004) udává pro Maďarsko hnízdění 80 až 190 párů. V Polsku jako hnízdicí prozatím zjištěn nebyl (SIKORA ET AL. 2007).

Výše uvedená pozorování mladých jedinců z července a srpna v Lednici zavdala příčiny k úvahám o možném hnízdění, tyto úvahy ale byly podloženy pouze pozorováními Goldmana, Doležala a Moutelíka z 19. 7., kdy bylo pozorováno krmení mladého ptáka dospělým kormoránem malým. Vzhledem k relativní blízkosti nejbližších hnízdišť, datu pozorování a letovým schopnostem kormoránů malých nelze hodnotit uvedená pozorování ve vyšší kategorii než jen jako možné hnízdění.

Výrazný nepoměr v počtu pozorování mezi Moravou a Čechami potvrzuje důležitost Moravské brány jako tahové cesty pro ptáky (CHYTIL 1999). Vzhledem k řadě dat přímo z hnízdního období (mimo výše uvedená viz. např. 1 ad ex 16.–22. 6. 2001 na Písečném rybníce u Milotic na okrese Hodonín; ZAŇÁT ET AL. 2002) lze zřejmě v brzké době očekávat i zahnízdění kormorána malého v ČR.

LITERATURA

- BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004: Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).
- CRAIG M. & HORAL D. 2000: Kormorán malý (*Phalacrocorax pygmeus*) po letech na jižní Moravě? *Crex* 15: 48–50.
- DANKO Š. 1994: Occurrence and nesting of Pygmy Cormorant (*Phalacrocorax pygmeus*) in Slovak Republic and in neighbouring countries. *Aquila* 101: 53–64.
- DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRISTÍN A. (EDS.) 2002: Rozšíření vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.
- DVORAK M., DONNERBAUM K. & DENNER M. 2009: Beobachtungen zu Frühjahrszug und Brutzeit 2009 in Ostösterreich (Wien, Niederösterreich, Burgenland). *Vogelkundliche Nachrichten aus Ostösterreich* 20 (1–4): 26–79.
- HAGEMEIJER W.J.M. & BLAIR M.J. 1997: The EBCC atlas of European breeding birds. Their distribution and abundance. T. & A.D. Poyser, London.

- HUDEK K. 1994: Fauna ČR a SR – Ptáci I (2., přepracované a doplněné vydání). Academia Praha.
- CHYTL J. 1999: Existuje fenomen tahu ptáků „Moravská brána“? *Sylvia* 35: 31–35.
- MME NOMENCLATOR BIZOTTSÁG 2008: Nomenclator avium Hungariae: An annotated list of the birds of Hungary. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest. 278 pp.
- NEČAS J. & ČERNÝ W. 1953: O výskytech kormorána malého (*Phalacrocorax pygmaeus*) v ČSR. *Sylvia* 14: 130–132.
- NEMETH E. 2008: Die Zwergscharbe, *Phalacrocorax pygmeus* (Pallas 1773) – ein neuer Brutvogel für Österreich. *Egretta* 49: 2–5.
- PRÁŠEK V. & SUTOROVÁ H. 2002: Kormorán malý (*Phalacrocorax pygmeus*) po letech na jižní Moravě! *Crex* – Zpravodaj Jihomor. pob. ČSO 19: 45.
- RANNER A. & KHIL L. 2009: Nachweise seltener und bemerkenswerter Vogelarten in Österreich 2001–2006. *Egretta* 50: 51–75.
- SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G. & CHYLARECKI P. (EDS.) 2007: Atlas rozmieszczenia ptaków legowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- STOLARCZYK J., HANÁK F., HUDEČEK J., HAVRÁNEK J. & VLACH J. 2004: Výskyt kormorána malého (*Phalacrocorax pygmeus*) ve Slezsku a na severovýchodní a střední Moravě. *Zprávy MOS* 62: 117–120.
- VAVŘÍK M. 2009: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2008. *Sylvia* 45: 266–278.
- ZAŇÁT J., ŠIMEČEK K. & ČMELÍK P. 2002: Další výskyt kormorána malého (*Phalacrocorax pygmeus*) na jižní Moravě. *Crex* – Zpravodaj Jihomor. pob. ČSO 18: 42–44.

Obr. 1 / Fig. 1: Počty pozorování kormorána malého v jednotlivých měsících roku 2009. / *The number of records of Pygmy Cormorant in different months in 2009.*

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1	2		2	1	3	8	10	10	14	18	10

